

Ejderns *Somateria mollissima* uppträdande i Västmanland

Mats Andersson

Inledning

Ejden är en karaktärsart för våra kuster och häckar från Bohuslän till Norrbotten. Arten förekommer allmänt till tämligen allmänt, med lokalt täta populationer, i övrigt häckar ejden sparsamt till sällsynt (SOF 1990).

Ejden förknippas således intimt med hav och kust och för flertalet västmanlänningar är den en mer eller mindre otänkbar syn här. Trots detta har näst intill årliga fynd gjorts i Västmanland, åtminstone sedan 1970-talet. Det kan därför vara intressant att spekulera i vilken omfattning ejden uppträder i vår region.

Material

Materialet utgörs av de ejderobservationer som kommit regionala rapportkommittén (rrk) till del. Samtliga observationer är publicerade, se appendix.

Resultat och diskussion

Ejden har observerats i Västmanland vid 31 tillfällen med tillsammans minst 159 ex.; däri ingår också en hörd flock med okänt antal fåglar, se figur 1. De största observerade flockarna är: 28 ex. Hörendesjön, Västerfärnebo/Karbenning, 30.4 1980; 25 ex. Galten, Kungs-Barkarö, 4.11 1978; 18 ex. Granfjärden, Ångsö, 20.5 1983.

Vårfynden är helt dominerande med 27 observationer, flest i april och maj. Höstfynden utgörs av fyra observationer i november, se figur 2. Merparten av fynden är från östra delen av landskapet, se figur 3.

Om man studerar ejdens uppträdande under våren i Västmanland stämmer detta tidsmässigt relativt väl med tidpunkten för återflyttningen

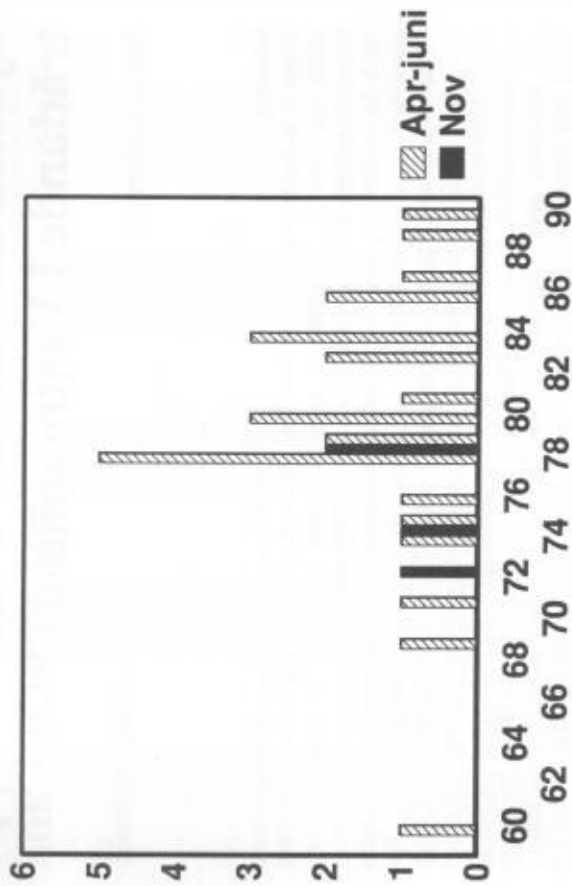
till häckningslokalerna som sker från mitten av mars till och med början av maj (SOF 1990).

Genom användning av radar har ejdens sträckmönster under våren studerats i Skåne (Alerstam 1982). De östersjöhäckande ejdrarna lämnar sina övervintringsområden i Danmark med omgivande vatten, för att sträcka mot sydost, över Skånes fastland, eller söderut genom Öresund. Ett sydligt vårsträck blir följden som, när det passerat Skåne, åter svänger norrut för att koncentreras i Kalmarsund.

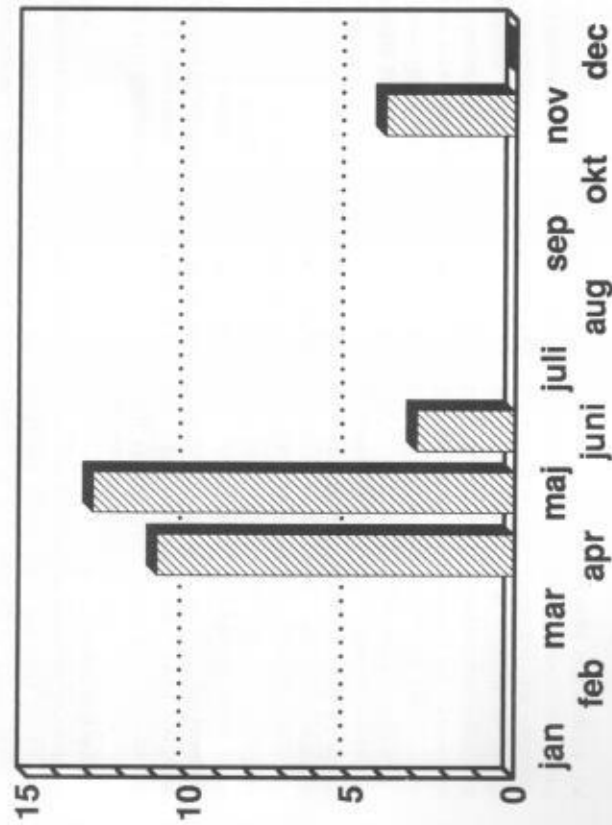
Emellertid passerar åtskilliga flockar över land och arten kan då rasta i insjöar. Ett betydande sträck äger exempelvis rum från Laholmsbukten i Halland i ostlig eller sydostlig riktning in över land (SOF 1990). Även i Rudebeck (1984) talas om stora flockar av ejdrar som tar genvägen över land. Detta sträck börjar vanligen vid solnedgången och sker på hög höjd och alltså nattetid.

Att vårsträckande ejdrar även till viss del skulle gå mot nordost, upp i landet, förefaller väl inte alltför drastiskt. Man skulle även kunna tänka sig ett sträck som går via någon av de stora sjöarna Vänern eller Vättern mot Hjälmaren och Mälaren ut i Stockholms skärgård. Det handlar då om en rejäl genväg tillsammans med förutsättningar för fåglarna att rasta. Att ejden kan rasta och finna föda i sötvatten bevisar väl det faktum att arten uppges som tillfälligt häckande i Vättern (Rudebeck 1984). Det är dessutom en snabb flyttningsresa om exempelvis häckningsområdet är Stockholms skärgård och övervintringsområdet är i Nordsjön. Skulle detta stämma i verkligheten passeras Västmanland regelbundet av vårsträckande ejdrar i april och maj, dock på hög höjd och nattetid. En

Figur 1. Årsvis fördelning av fynd av ejder i Västmanland t.o.m. 1990. Materialet är uppdelat på vår- resp. höstfynd.



Figur 2. Månadsvis fördelning av ejderfynd i Västmanland t.o.m. 1990.



observation som väl faller in i detta mönster gjordes natten mellan den 3-4 maj 1984. Då, i den dimmiga natten, kunde K.-G. Källebrink höra en ejderflock över Sala stad. Inte nog med det, utan dessutom kunde han notera 40 flockar sjöorrar och fyra flockar med alfvåglar (FIV 16:81)!

Att ejdrar uppträder i Västmanlands sjöar eller lufttrum kan ju även bero på att de hamnat här ofrivilligt. De kan helt enkelt ha hamnat här genom ofördelaktiga vindars försorg. Om vindstyrkan överstiger fågelns egen flyghastighet hamnar den i svårigheter och färdriktningen kan inte längre kontrolleras. Blåser det dessutom sidvind hamnar de ur kurs. I sådana situationer och vid flygning på hög höjd om natten klarar således inte ejdrarna att kompensera för

vinddriften och de hamnar för långt norrut (Alerstam 1990).

Litteratur

Alerstam, Th. 1982. *Fågelflytning*. Signum, Lund.
 Alerstam, Th. 1990. Hur fåglarna når sitt mål. *Anser*, Supplement 26. Lund.
 Rudebeck, G. 1984. *Våra fåglar i fjärg*. Stockholm.
 SOF. 1990. *Sveriges fåglar*. 2:a uppl. Stockholm.

*Mats Andersson
 Hagabergsliden 4
 711 31 Lindesberg*

Figur 3. Kommunvis fördelning av fynd av ejder i Västmanland t.o.m. 1990.



Appendix. Kända observationer av ejder i Västmanland t.o.m. 1990. VF = Vår Fågelvärld; MVOF = Meddelanden från Västmanlands Ornitologiska Förening; FIV = Fåglar i Västmanland.

Datum	Antal och lokal	Publiceringsställe
1960.05.	ca 10 ex. Vikern, Vikern	VF 33:249
1969.04.19	3 ex. Gussjön, Fläckebo	VF 32:226
1971.05.02	1 ex. Gnien, Ramnäs	VF 31:203
1972.11.16	4 ex. Surahammar, Sura	VF 32:226
1974.04.28	2 ex. Fläcksjön, Fläckebo	VF 34:233
1974.11.16	1 ex. Fläcksjön, Fläckebo	VF 34:233
1975.04.27	9 ex. Granfjärden, Ångsö	MVOF 7[2]:2
1976.05.12	12 ex. Granfjärden, Ångsö	MVOF 8:73
1978.04.23	19 ex. Fläcksjön, Fläckebo	MVOF 10:47
1978.04.29	2 ex. Åmänningen, Västervåla	MVOF 10:47
1978.05.02	2 ex. Blacken, Rytterne	MVOF 10:47
1978.05.	1 ex. Hultasjön, Linde	MVOF 10:47
1978.06.04	1 ex. Björkasjön, Linde	MVOF 10:47
1978.11.04	25 ex. Galten, K.-Barkarö	MVOF 10:47
1978.11.15	1 ex. djuphamnen, Köping	MVOF 10:47
1979.04.27	2 ex. Fläcksjön, Fläckebo	FIV 11:73
1979.05.06	1 ex. Norasjön, Nora	FIV 11:73
1980.04.27	1 ex. Granfjärden, Ångsö	FIV 12:68
1980.04.30	28 ex. Hörendesjön, Västerfärnebo	VF 41:373, FIV 12:68
1980.05.05	2 ex. Storsjön, Möklinta	FIV 12:68
1981.05.09	2 ex. Asköviken, V.-Barkarö	FIV 13:75
1983.05.20	18 ex. Granfjärden, Ångsö	FIV 15:81
1983.06.08	1 ex. Granfjärden, Ångsö	FIV 15:81
1984.05.04	flock hörd Sala	FIV 16:81
1984.05.04	1 ex. Nötmyran, Västerfärnebo	FIV 16:81
1984.06.20	3 ex. Torrvärpen, Grythyttan	FIV 16:81
1986.05.01	1 ex. Väringen, Näsby	FIV 18:64
1986.05.09	1 ex. Rockesholm, Grythyttan	FIV 18:64
1987.04.18	1 ex. Fläcksjön, Fläckebo	FIV 19:63
1989.04.22	3 ex. Väringen, Näsby	FIV 21:62
1990.05.12	1 ex. Västeråsfjärden, Lundby	FIV 22:100